

Гомон М. В.

*аспірантка кафедри митної справи та оподаткування
Харківського національного економічного університету
імені Семена Кузнеця*

Homon Maryna

*postgraduate at the Department of Custom and Taxation
Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics*

ОЦІНКА РІВНЯ РЕГУЛЯТИВНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІЛЬГОВОГО ОПОДАТКУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Анотація. Статтю присвячено питанню оцінки рівня регулятивного потенціалу пільгового оподаткування інноваційної діяльності. Проведено аналіз методів оцінки податкового потенціалу пільгового оподаткування підприємств, їхніх переваг та недоліків. Визначено, що кількісна оцінка регулятивного потенціалу пільгового оподаткування підприємства може бути дана як в абсолютному вираженні, так і у вигляді індексів, що характеризують відношення податкового потенціалу цього економічного суб'єкта до середнього показника в галузі, країні тощо. Запропоновано методичний підхід до оцінки регулятивного потенціалу пільгового оподаткування інноваційної діяльності підприємств, який складається з логічної послідовності етапів, які в результаті дають змогу надати якісну та кількісну характеристику регулятивного потенціалу пільгового оподаткування інноваційної діяльності підприємств у розрізі основних елементів інноваційних та податкових відносин.

Ключові слова: потенціал, податкове регулювання, оцінка, податкові пільги, стимулювання, інноваційна діяльність.

Постановка проблеми. Для формування інноваційної економіки в країні важливе значення має рівень розвитку інноваційного середовища. Його можна виміряти за допомогою індексів, що характеризують стан певного аспекту економіки і суспільства. Держава повинна створити оптимальний економічний механізм, який має успішно поєднувати державні та ринкові важелі впливу на наукові та інноваційні процеси і буде зорієнтований на економічне зростання України, її інтеграцію у світову економіку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанню державного податкового регулювання та оцінки потенціалу податкових пільг як інструмента стимулювання інноваційної діяльності присвячено дослідження таких науковців, як І.В. Алексєєв, Ю.Б. Іванов, Л.В. Касьянова, М.О. Кизим, Р.Ю. Кризька, А.І. Крисоватий, О.І. Олексюк, Д.М. Серебрянський, А.М. Соколовська, Л.Л. Тарангул. Незважаючи на вагомий внесок науковців, питання оцінки регулятивного потенціалу інструментів державного регулювання інноваційної діяльності залишається відкритим.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Значний регулятивний потенціал податкових пільг в Україні обмежений низьким рівнем розуміння можливих наслідків їх запровадження. Відсутність адекватних механізмів оцінювання ефективності застосування податкових пільг зводиться нанівець будь-які починання у сфері податкового регулювання соціально-економічного розвитку.

Формулювання цілей статті. Метою статті є оцінка рівня регулятивного потенціалу пільгового оподаткування інноваційної діяльності для подальшого моделювання та оптимізації системи податкових пільг.

Виклад основного матеріалу дослідження. В Україні нині не передбачено застосування фіскальних інструментів для стимулювання інноваційної діяльності. Причини цього пов'язані зі значним дефіцитом державного бюджету, складністю адміністрування податкових пільг, непрозорістю та складністю контролю за їх використанням, досвідом значним корупційних зловживань. Проте Україні потрібно більше уваги приділяти питанню стимулювання інноваційної діяльності [1].

Основним методичним інструментом оцінки податкового потенціалу платника податків слід визнати методики оцінки податкової бази за кожним податком. Методики оцінки податкової бази за кожним податком застосовуються в основному для цілей податкового планування на рівні організації.

Характеристика методів оцінки податкового потенціалу пільгового оподаткування підприємств, їхніх переваг та недоліків наведена у табл. 1.

За останні декілька років у податковій сфері проводяться заходи та зміни, що допоможуть державі наблизитися до інтеграції в ЄС. Незважаючи на те, що щорічно проводяться податкові реформи, засобів, які би мінімізували або зовсім блокували можливість ухилення від сплати податків, зовсім мало. Оскільки є необхідним зниження обсягів ухилення від сплати податків та використання можливостей пільгового оподаткування, то розроблення показників, які би характеризували рівень регулятивного потенціалу пільгового оподаткування підприємства, може стати одним з інструментів.

У сучасних кризових умовах є необхідність розроблення пропозицій щодо оцінки й аналізу можливостей підприємств спрямувати достатні суми податкових платежів у розвиток інноваційної діяльності. Дослідження та розроблення показників оцінки рівня регулятивного потенціалу пільгового оподаткування інноваційної діяльності підприємств дадуть можливість податковим органам визначати суми майбутніх податкових платежів від підприємств-платників податків, планувати обсяги надходжень до бюджету економічно обґрунтованими методами, а також виявляти платників, які зможуть оптимізувати свої платежі та сприяти інноваційному розвитку [3].

Прийняття рішення щодо доцільності впровадження інновацій у діяльність підприємства має спиратися на результати аналізу показника, який включає в себе всі форми прояву економічної ефективності окремої інновації – інтегрального показника. Цей коефіцієнт узагальнює вплив деякої сукупності нормованих часткових коефіцієнтів, без детального дослідження яких оцінка ефективності інноваційної діяльності не може вважатися повною.

Характеристика методів оцінки регулятивного потенціалу пільгового оподаткування підприємства [2; 3]

Метод	Переваги	Недоліки
1. Методи оцінки на основі побудови репрезентативної системи показників		
Репрезентативна система показників	Може використовуватися для визначення потенціалу з урахуванням реальних можливостей та наявної практики формування податкових баз	Висока трудомісткість.
Метод кореляційно-регресійного аналізу	Невелика трудомісткість, значна об'єктивність. Дає змогу виявити факторну залежність фактичних надходжень і податкових баз	Вибір показників для розрахунку неоднозначний, що ускладнює його застосування на регіональному рівні
2. Методи оцінки на основі даних форм податкової звітності та коригування сум фактично зібраних податків		
Розрахунок, що спирається на адитивну властивість податкового потенціалу	Розмежування розрахунку за видами податків дає змогу отримати досить точний результат. Визначення коефіцієнта збирання збільшує достовірність даних	Інформаційною базою слугують дані ретроспективного періоду, не враховується поточний і перспективний стан податкової бази
Спрощений метод	Доступність даних, простота їх збору	Обмеженість розрахунків за рахунок невеликої кількості використовуваних параметрів
Плановий метод	Високий ступінь достовірності	Не використовується інформація про податкову базу
3. Метод оцінки з використанням індексу податкового потенціалу (ІПП)		
Оцінка з використанням ІПП	Високий ступінь достовірності.	Потрібен великий обсяг ретроспективної інформації
Метод сукупних податкових ресурсів	Більш точне відображення фактичного обсягу податкових ресурсів	

Таким чином, автором запропоновано методичний підхід до оцінки регулятивного потенціалу пільгового оподаткування інноваційної діяльності підприємств, що складається з логічної послідовності етапів, які в результаті дають змогу надати якісну та кількісну характеристику регулятивного потенціалу пільгового оподаткування інноваційної діяльності підприємств у розрізі основних елементів таких відносин (рис. 1).

Далі розглянемо кожне із завдань та методів для його реалізації.

З огляду на те, що Україна перебуває лише на стадії становлення інноваційної економіки, перелік показників, які характеризують оцінку регулятивного потенціалу пільгового оподаткування інноваційної діяльності підприємства, є обмеженим. Для того щоб виокремити індикатори, доцільно відокремити такі групи: інноваційну діяльність, фінансові результати діяльності суб'єктів господарювання та показники пільгового оподаткування підприємств. Виокремимо показники для України, які дають змогу комплексно визначити податкове регулювання інноваційної діяльності підприємств. Тому подальше дослідження спрямоване на оцінку регулятивного потенціалу окремих учасників відносин як можливих джерел залучення та ефективного спрямування фінансових ресурсів у контексті інноваційної політики України. Це дасть змогу, по-перше, виявити слабкі ланки у процесі співробітництва та розробити заходи щодо поліпшення їхнього стану; по-друге, виокремити найбільш перспективні інструменти пільгового оподаткування з урахуванням специфіки інноваційної діяльності.

Реалізацію послідовних етапів оцінювання необхідно здійснювати окремо для кожного з елементів структури регулятивного потенціалу пільгового оподаткування інноваційної діяльності підприємства, тобто цей процес буде включати:

- оцінювання інноваційної діяльності,
- оцінювання фінансових результатів діяльності суб'єктів господарювання;

– оцінювання показників пільгового оподаткування підприємств.

Етап 1. Формування складу можливих показників для оцінювання регулятивного потенціалу пільгового оподаткування інноваційної діяльності підприємства. З урахуванням відсутності єдиного підходу щодо визначення кількості індикаторів такої оцінки та єдиного критерію визначення показників для аналізу, можливості використання доступної інформації і вживання математичного апарату доцільно використовувати наявні статистичні дані, які офіційно надані урядом. Проводиться відбір показників, що характеризують реальний та потенційний стан учасників відносин на підставі дослідження поглядів авторів стосовно кількості ознак; попередня обробка даних [4].

Етап 2. Відбір показників для оцінювання регулятивного потенціалу пільгового оподаткування інноваційної діяльності підприємства з урахуванням узгодженості думок науковців та наявності статистичних даних для подальшого аналізу. Розрахунок здійснюється за допомогою методу апіорного ранжування з метою виділення значущих серед великої кількості ознак, що дасть змогу зробити порівняльну оцінку ступеня впливу різних показників на функції відгуку і тим самим достовірно відібрати найбільш вагомі для наступних етапів дослідження, а також обґрунтовано виключити деякі з показників із подальшого дослідження.

Етап 3. Перевірка на мультиколінеарність та виключення корельованих ознак за допомогою розрахунку попарних коефіцієнтів кореляції між показниками. У процесі комплексного оцінювання доцільно використовувати порівняльне дослідження декількох об'єктів із метою виявлення більш ефективних та динамічних стосовно інших. Використання єдиного базового показника генерації (інтегрального показника), який би включав у себе всі складники стану чи процесу, дає змогу не лише оцінити їхню величину на основі показників, а об'єднати всі складники та врахувати вагу впливу кожного з них.

Рис. 1. Методичний підхід до оцінювання регулятивного потенціалу пільгового оподаткування інноваційної діяльності підприємства

Це може слугувати основою для розроблення необхідних коригувальних управлінських рішень. Цим вимогам відповідає інтегральний показник.

Етап 4. Розрахунок інтегральних показників. За результатами розрахунків інтегральних значень регулятивного потенціалу пільгового оподаткування інноваційної діяльності підприємств в Україні можна дійти висновку про можливість підприємств здійснювати інноваційну діяльність за рахунок використання пільгового оподаткування. Розрахунок інтегрального показника пропонуємо проводити за такою послідовністю [5]:

1) Нормування вихідних даних матриць.

2) Виключення із попереднього переліку квазіпостійних ознак.

3) Розрахунок інтегральних показників. Серед безлічі методів розрахунку інтегральних показників для побудови інтегральних показників доцільно скористатися методом ентропії. Це найбільш адекватний метод дослідження, оскільки всім економічним системам властивий ентропійний (невизначений) характер. Використання цього методу дослідження також дає змогу враховувати навантаження кожного складника у складі інтегрального комплексного показника. Чим більша величина ентропії ознаки, тим більша її значущість на цьому етапі функціонування системи. Якщо ж ентропія ознаки мала, то і значущість її в загальній сукупності ознак також мала. Таким чином, усі ознаки в досліджуваній сукупності мають свою об'єктивну значущість, яка може мінятися з часом під час дослідження систем у динаміці. Характерною властивістю інтегральних

показників є те, що їхні значення коливаються в інтервалі від 0 до 1, що містить у собі більш коректне для економічного розуміння нормування вхідних даних.

Етап 5. Шкальне вимірювання інтегральних показників регулятивного потенціалу пільгового оподаткування інноваційної діяльності підприємства.

Процедуру проведення шкального вимірювання буде проведено так:

1) Визначення об'єкта вимірювання та значень його елементарних ознак, які можуть бути виражені якісно або кількісно. Шкалування буде здійснено на основі розрахованих інтегральних показників, що дає змогу уникнути значної диференціації у числових значеннях всіх елементарних показників і ліквідувати відмінності їх вимірників, приводячи кожен із показників до універсального лінгвістичного опису.

2) Відбір лінгвістичної шкали для оцінки. У межах нашого дослідження доцільно застосовувати пенташкалу (п'ятирівневий класифікатор): «Дуже низький (ДН) – Низький (Н) – Середній (С) – Високий (В) – Дуже високий (ДВ)». Це дасть можливість деталізувати регулятивний потенціал пільгового оподаткування інноваційної діяльності підприємства.

3) Побудова класифікатора як критерій розбиття даних на нечіткі підмножини.

4) Поділ кожного відрізка $[u_i, u_i + 1]$ на три зони: зону абсолютної впевненості, зону зниженої впевненості та зону абсолютної невпевненості. Довжини цих трьох зон становлять пропорцію $1:u:1$, де параметр $u \geq 0$ вира-

жає глибину невпевненості. Доцільно нанести додаткові точки (межі зон впевненості-невпевненості) на вісь носія фактора. Тоді можна в зоні впевненості прийняти відповідну функцію приналежності за 1, у зоні абсолютної невпевненості – за 0, а зону непевності описати похилим ребром відповідного трапецієвидного нечіткого числа.

5) Створення системи класифікаторів значень показників X_{ijk} як критерій розбиття повної безлічі їхніх значень на нечіткі підмножини. Для цього необхідно дослідити їхній частотний розподіл у фактичних інтервалах появи, тобто використовується просторовий динамічний ряд, що складається із значень конкретного елементарного показника X_{ijk} у конкретний період часу.

Далі за допомогою розрахунку середньої зваженої на основі частоти розподілу значень показників за інтервалами гістограми визначаються вузлові точки підмножин «низьке значення показника» і «високе значення показника», що лежать відповідно між рівнями ДН і С і рівнями С і ДВ.

Якщо регулятивний потенціал пільгового оподаткування інноваційної діяльності підприємства в Україні характеризуватиметься переважанням низьких та середніх рівнів, що пояснюватиме незбалансованість залучення та використання фіскальних ресурсів, спрямованих на інноваційну діяльність, то доцільно приділити увагу управлінню та підвищенню регулятивного потенціалу пільгового оподаткування інноваційної діяльності підприємства, що є необхідною умовою для подальшого розвитку в інноваційній політиці держави.

Висновки. Таким чином, запропонований методичний підхід до оцінювання регулятивного потенціалу пільгового оподаткування інноваційної діяльності підприємства дає змогу використовувати перспективні, на наш погляд, наукові методи, що базуються на економіко-математичному аналізі, який забезпечує максимальну його адекватність та точність розрахунків для подальшого моделювання та управління.

Список використаних джерел:

1. Статюха Г.О., Складанний Д.М., Бондаренко О.С. Вступ до планування оптимального експерименту : навчальний посібник. Київ : НТУУ «КПІ», 2011. 124 с.
2. Малаєць Л.М. Вимірювання ознак об'єктів в економіці: методологія і практика : наукове видання. Харків : ХНЕУ, 2006. 384 с.
3. Горбатов В.М. Конкурентоспособность и циклы развития интегрированных структур бизнеса. Харьков : ИД «ИНЖЭК», 2006. 592 с.
4. Коротун В.І. Практика використання податкових пільг в Україні. *Вісник ЖДТУ*. 2012. № 1(59). С. 267–270.
5. Недосекін А.О. Лингвистический анализ гистограм экономических факторов. *Вестник ВГУ. Серия «Экономика и управление»*. 2008. № 2. С. 48–55.

References:

1. Statyukha H.O., Skladannyi D.M., Bondarenko O.S. (2011). *Vstup do planuvannya optimal'noho eksperymentu* [Introduction to planning an optimal experiment]. Kyiv: NTUU "KPI". (in Ukrainian)
2. Malyarets L.M. (2006). *Vymiryuvannya oznak ob'ektiv v ekonomitsi: metodolohiya i praktyka* [Measuring Object Features in Economics: Methodology and Practice]. Kharkiv: HNEU. (in Ukrainian)
3. Gorbatov V.M. (2006). *Konkurentosposobnost' i tsikly razvitiya integrirovannykh struktur biznesa* [Competitiveness and development cycles of integrated business structures]. Kharkiv: PH "ENGEC". (in Russian)
4. Korotun V.I. (2012). *Praktyka vykorystannya podatkovykh pil'g v Ukrayini* [The practice of using tax benefits in Ukraine]. *ZhSTU Bulletin*, no. 1, pp. 267–270.
5. Nedosekin A.O. (2008). *Lingvisticheskiy analiz gistogramm ekonomicheskikh faktorov* [Linguistic analysis of histograms of economic factors]. *Bulletin of the Voronezh State University. Series "Economics and Management"*, no. 2, pp. 48–55.

ОЦЕНКА УРОВНЯ РЕГУЛЯТИВНОГО ПОТЕНЦИАЛА ЛЬГОТНОГО НАЛОГООБЛОЖЕНИЯ ИННОВАЦИОННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЯ

Аннотация. Статья посвящена вопросу оценки уровня регулятивного потенциала льготного налогообложения инновационной деятельности. Проведен анализ методов оценки налогового потенциала льготного налогообложения предприятий, их преимуществ и недостатков. Определено, что количественная оценка регулятивного потенциала льготного налогообложения предприятия может быть дана как в абсолютном выражении, так и в виде индексов, характеризующих отношение налогового потенциала экономического субъекта к среднему показателю по отрасли, стране и т. д. Предложен методический подход к оценке регулятивного потенциала льготного налогообложения инновационной деятельности предприятий, который состоит из логической последовательности этапов, которые в результате позволяют предоставить качественную и количественную характеристику регулятивного потенциала льготного налогообложения инновационной деятельности предприятий в разрезе основных элементов инновационных и налоговых отношений.

Ключевые слова: потенциал, налоговое регулирование, оценка, налоговые льготы, стимулирование, инновационная деятельность.

EVALUATION OF THE REGULATORY POTENTIAL LEVEL OF THE PREFERRED TAXATION OF THE INNOVATIVE ACTIVITY OF THE ENTERPRISE

Summary. The article is devoted to the question of estimation of the level of regulatory potential of preferential taxation of innovative activity, in particular – its structural elements. The significant regulatory potential of tax benefits in Ukraine is limited by the low level of understanding of the possible consequences of their implementation. The introduction of tax breaks without a precise formulation of goals leads to uncontrolled cash outflows. The lack of adequate mechanisms for assessing the effectiveness of the application of tax benefits nullifies any undertakings in the field of tax regulation of socio-economic development. The purpose of this article is to assess the level of regulatory potential of preferential taxation of innovation activities to further model and optimize the tax benefit system. The methods of assessing the tax potential of preferential taxation of enterprises, their advantages and disadvantages have been analyzed. It is determined that the quantitative assessment of the regulatory potential of preferential taxation of an enterprise can be given both in absolute terms and in the form of indices characterizing the ratio of tax potential of a given economic entity to the average indicator by industry, country, etc. The methodical approach to

the estimation of the regulatory potential of preferential taxation of innovative activity of enterprises is proposed, which consists of a logical sequence of stages, which as a result allow to give qualitative and quantitative characteristics of the regulatory potential of preferential taxation of innovation activity of enterprises in the context of the main elements of innovation and tax. The research is aimed at assessing the regulatory potential of individual participants in the relationship as possible sources of involvement and effective channeling of financial resources in the context of Ukraine's innovation policy. To qualitatively evaluate the effectiveness of tax benefits, it is necessary to put into practice the concept of tax expenditures, as well as to optimize the process of collecting and publishing information on the use of tax benefits. The proposed methodological approach to assessing the regulatory potential of preferential taxation of the enterprise's innovation activity allows us to use perspective, in our view, scientific methods based on economic and mathematical analysis, which ensures its maximum adequacy and accuracy of calculations for further modeling and management.

Key words: potential, tax regulation, valuation, tax breaks, incentives, innovation.